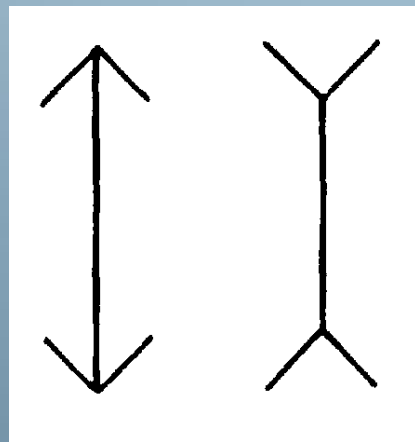

9. ČOČKY

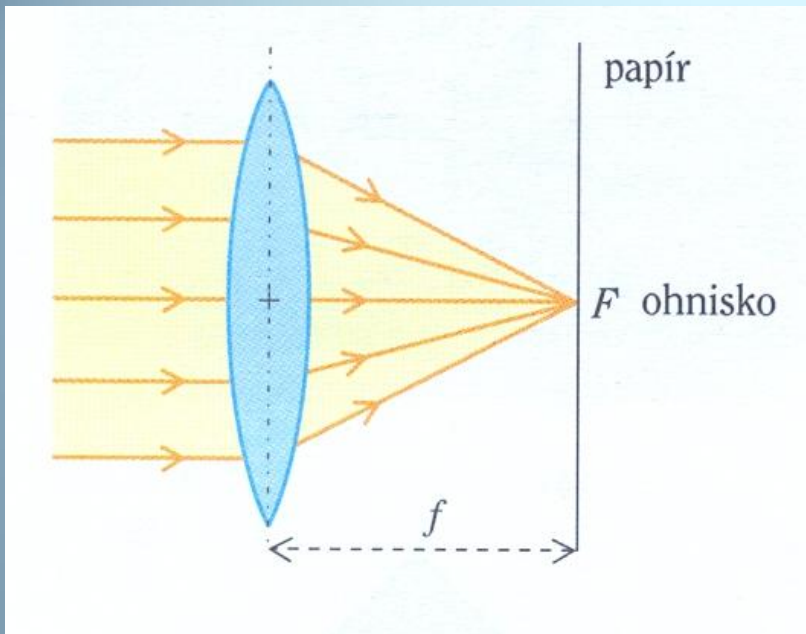
Čočka je průsvitné těleso, zpravidla zhotovené ze skla, ve kterém se lomem mění směr procházejících paprsků. Nejčastěji je ohraničena kulovým, popř. kulovým a rovinným povrchem.

Nejjednoduššími čočkami jsou

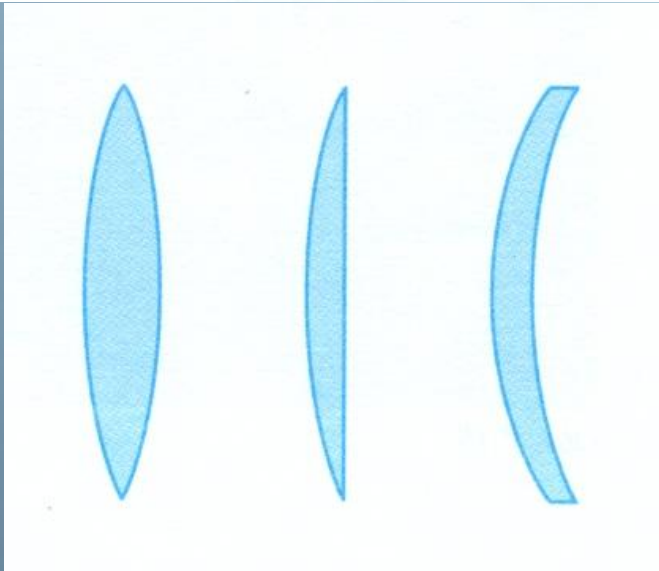
spojky

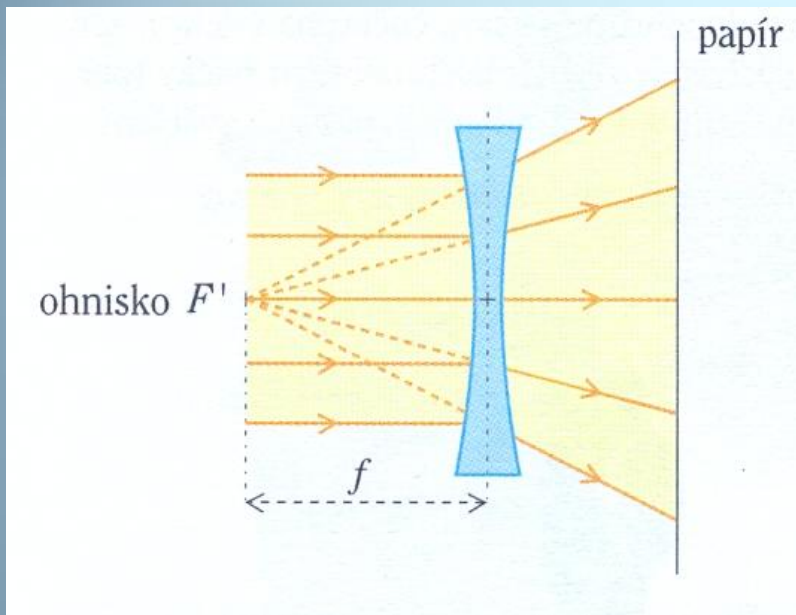
a **rozptylky**.

Spojka vytváří z rovnoběžného svazku paprsků svazek sbíhavý.

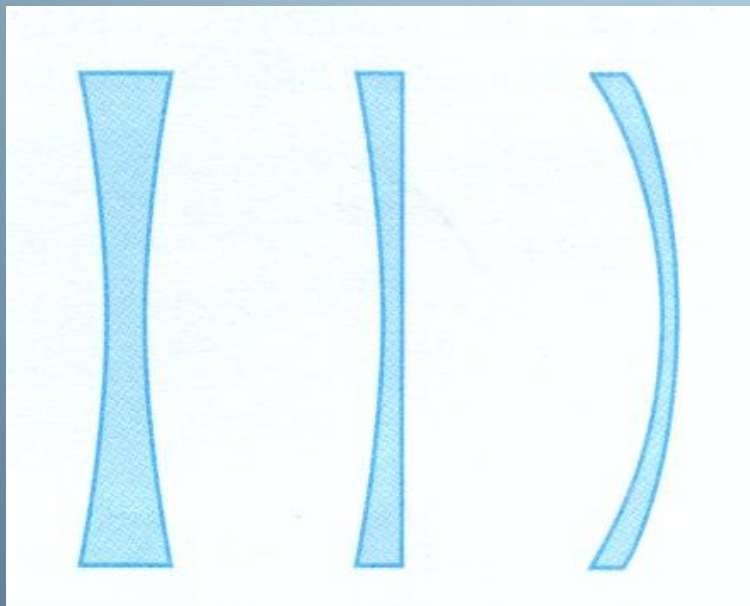

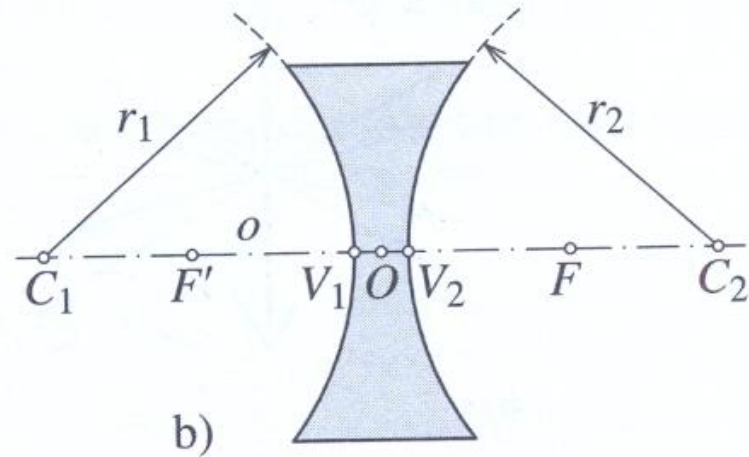
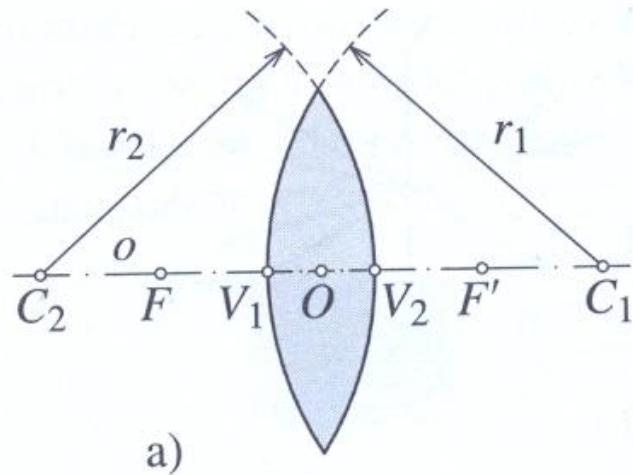
Podle tvaru ohraničujících ploch čočky rozlišujeme např. spojku
dvojvypuklou
ploskovypuklou
dutovypuklou

Rozptylka vytváří z rovnoběžného svazku paprsků svazek rozbíhavý.

Podle tvaru ohraničujících ploch čočky rozlišujeme např. rozptylku
dvojdutou
ploskodutou
vypuklodutou

o ... optická osa

r_1, r_2 ... poloměry křivosti optických ploch

C_1, C_2 ... středy křivosti optických ploch

F, F' ... ohniska – předmětové a obrazové

V_1, V_2 ... vrcholy, u tenké čočky splývají v O

O ... optický střed čočky

$/FO/ = f$ ... předmětová ohnisková vzdálenost

$/OF'/ = f'$ ... obrazová ohnisková vzdálenost

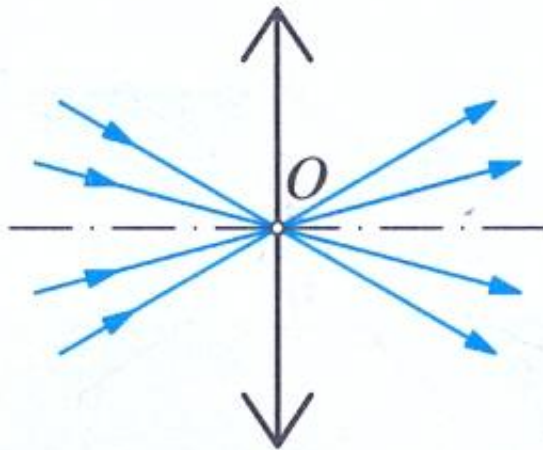
Tenká čočka - lze zanedbat vzdálenost vrcholů, pak uvažujeme pouze O , optický střed čočky.

Předmětový prostor – prostor, ze kterého světlo do čočky vstupuje.

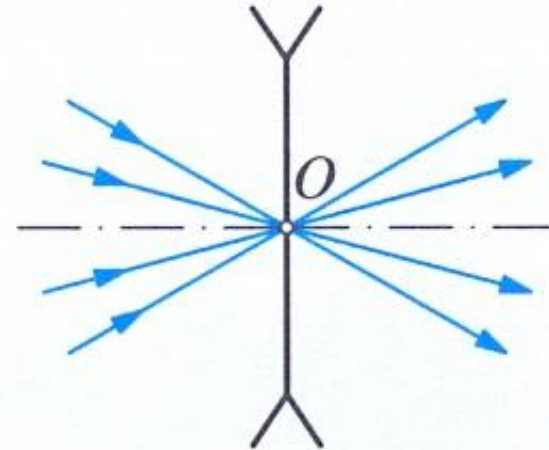
Obrazový prostor – prostor, do kterého světlo po průchodu čočkou vystupuje.

Vlastnosti tenkých čoček

1) paprsky, které procházejí optickým středem, nemění svůj směr

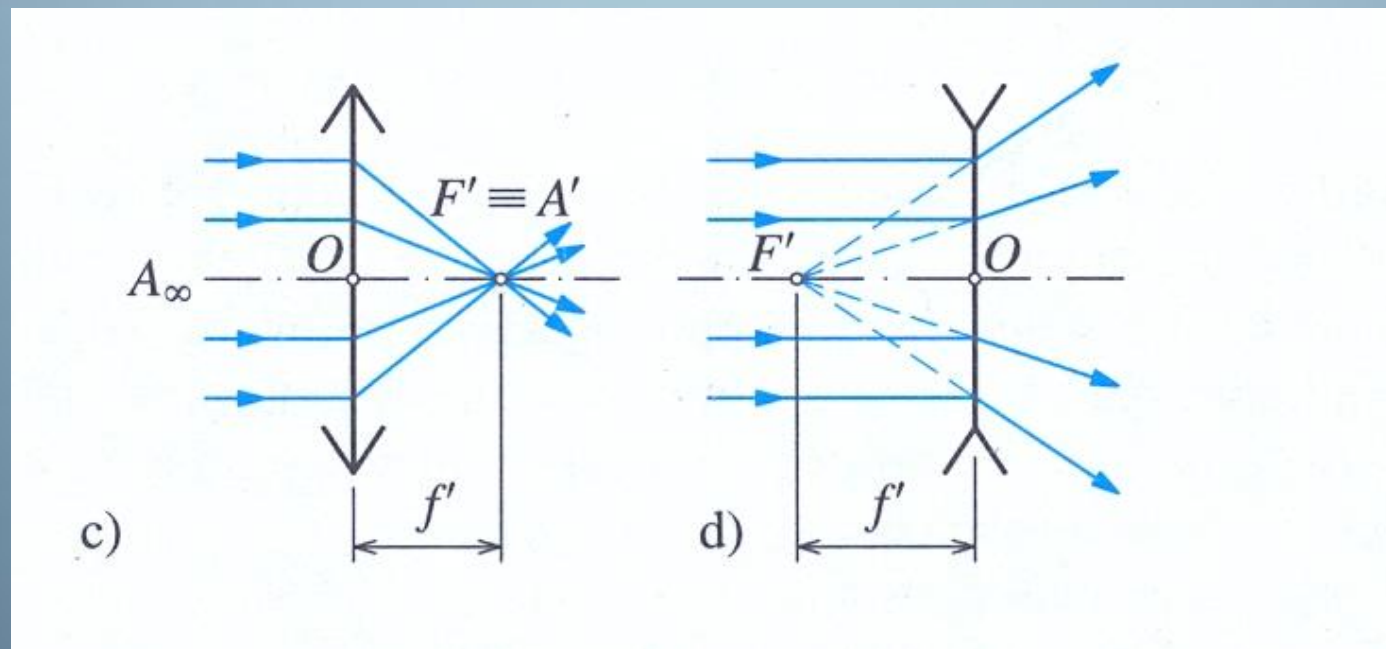

a)

b)

2) Paprsky rovnoběžné s optickou osou v předměťovém prostoru se průchodem čočkou lámou tak, že v obrazovém prostoru procházejí obrazovým ohniskem

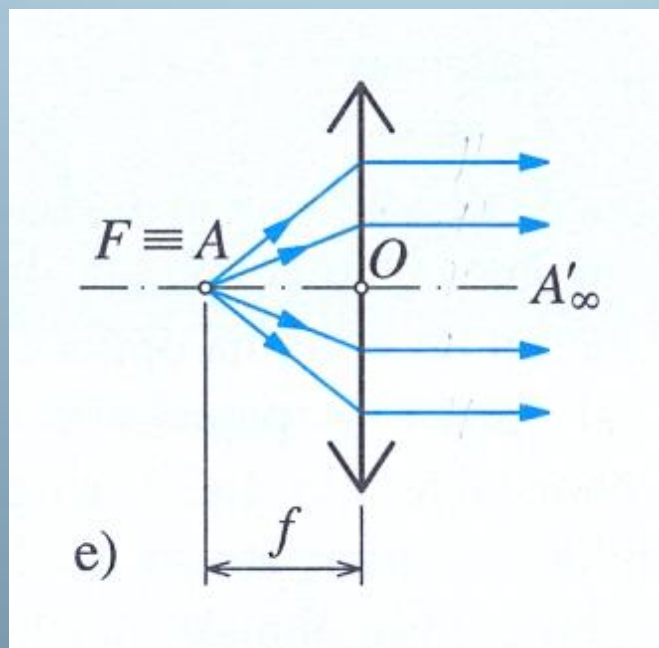

U **spojky** se prošlé paprsky v obrazovém ohnisku protínají, **ohnisko je skutečné.**

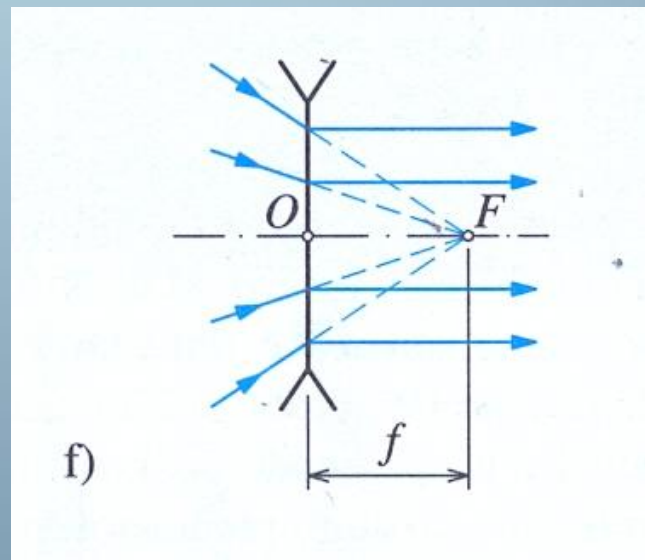
U **rozptylky** jsou prošlé paprsky rozbíhavé, protínají se až při zpětném prodloužení v **předmětovém** prostoru.

Říkáme, že **ohnisko je zdánlivé.**

3) paprsky procházející předmětovým ohniskem spojky (t. j. rozbíhavý svazek) jsou po průchodu čočkou rovnoběžné s optickou osou

Rozptylka má předmětové ohnisko v obrazovém prostoru, sbíhavé paprsky, které do něho míří, jsou po průchodu rozptylkou rovnoběžné s optickou osou

Znaménková konvence

$r > 0$ ... optické plochy vypuklé, t. j. u spojky $f > 0$

$r < 0$ ... optické plochy duté, t. j. u rozptylky $f < 0$

Optická mohutnost čočky

$$\varphi = \frac{1}{f}$$

$$[\varphi] = m^{-1} = D \quad \text{dioptrie}$$

$\varphi > 0$ u spojky, např. $\varphi = +1,5 D$

$\varphi < 0$ u rozptylky, např. $\varphi = -2 D$

Je-li u tenké čočky před i za čočkou stejné prostředí, platí $f = f'$, hovoříme jen o **ohniskové vzdálenosti** čočky. Její velikost závisí na parametrech čočky a prostředí

$$\frac{1}{f} = \left(\frac{n_2}{n_1} - 1 \right) \left(\frac{1}{r_1} + \frac{1}{r_2} \right)$$

??? Uměli byste experimentálně určit optickou mohutnost spojky – například u brýlí pro korekci dalekozrakosti? Navrhněte postup.

??? Vypočítejte optickou mohutnost tenké dvojbypuklé čočky s poloměry křivosti 10 cm a 25 cm, je-li index lomu skla, z něhož je zhotovena, 1,5.

??? Jak určíme poloměry křivosti optických ploch ploskovypuklé čočky ze skla o indexu lomu 1,5 s optickou mohutností 2 D.

Děkuji Vám za pozornost 😊

Mgr. Hana Stravová, Gymnázium Židlochovice

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Zdroje teoretické a zdroje obrázků:

LEPIL, Oldřich. Fyzika pro gymnázia. Optika. Praha, Prometheus, 2002, 205 s. ISBN 80-7196-237-6
obr. 2-21, str. 56, obr. 2-22, str. 57, obr. 2-23, str. 58

KOLÁŘOVÁ, Růžena a kol. Fyzika pro 9. ročník základní školy. Praha, Prometheus, 2000, 232 s. ISBN 80-7196-193-0
obr. 7.14 a 7.15, str. 110, obr. 7.16 a 7.17, str. 111